Алилуя, алилуя, алилуя.

Онази фина четка за акварел и един комикс предопределиха, струва ми се, моя живот, което отдавна съм отбелязал:

“По време на войната за няколко години в Загреб излизаше едно цветно детско списание, което се наричаше “Забавник”. На първата му страница се намираха прекрасните комикси на братята Валтер и Норберт Нойгебауер, които разработваха известни приказки и измисляха напълно нови, сякаш войната изобщо не съществува. И днес се питам как тези двама художници успяваха да останат големи деца сред царството на страха, ужаса и насилието. Дали наистина бяха толкова детински или някак си трябваше да преживеят тежките години, практикувайки предвоенната си професия, но техните приказки в картинки разпалваха повече от каквото и да било по това време кипящата ми фантазия. Мерех малкия си живот на самотник с щастливите дни, когато “Забавника” пристигаше в близката будка. Гладувахме, както и останалите граждани на Сараево, устоявайки с вълшебните умения и енергията, с която леля се бореше някак си да ни прехрани по времето на всеобщия глад. Нямахме пари за хляб, какво оставаше за детски списания, но една добра жена, някоя си Евица, която работеше в будката до нашата къща, изглежда, разбрала глада за четене в моите очи, ми даваше назаем по един брой от “Забавника” и понякога ми позволяваше да го занеса и в къщи. Будката, иначе, смърдеше на евтин военновременен тютюн. Седях зад щанда и потъвах в комиксите. Пиша всичко това заради една приказка, чието заглавие изобщо не си спомням. Не знам

дори как се казваха главните герои, но си спомням, че в нея ставаше дума за една нещастна гъска, която придворният готвач на някакъв лаком княз, който обичал гъши пастети и супи от гъби, донесъл от пазара в една кошница заедно с още няколко гъски, предвидени за колене. Ще ме разберете по-добре, ако кажа, че през тези години и ние бяхме предвидени за клане (само не се знаеше точният ден), и че моите симпатии бяха свързани с тази гъска по много причини, а не само заради това, че – чудо над чудесата – говорела на човешки език! Накратко, злият и възглупав готвач пощадил живота й, защото гъската му прошепвала тайни рецепти за пастети и супи, превръщайки изведнъж неговата бездарна кухня в истински кулинарен храм. Князът не изгонвал готвача, който бил пред уволнение, готвачът не колел гъската, а тя трябвало – както Шехерезада приказките – непрекъснато да измисля нови и нови ястия, изчерпвайки таланта си. От цялата тази игра лъхаше смразяваща временност, точно както и от нашите животи през тези седмици, докато вървеше комикса на братята Нойгебауер. Скоро моята гъска се издига до пръв помощник на некадърния готвач, който използва нейните изключителни кулинарни способности, присвоявайки си незаслужени аплодисменти. Работейки често като ‘писател в сянка’ или като така наречен ‘черноработник’ през периодите, когато името ми не отиваше много на официалните издания, чувствах се подобно на тази клета гъска в сянката на чуждата слава. Главните готвачи винаги имаха повече успех от нас, второстепенните граждани, на които не се вярваше докрай. Впрочем, как да вярваш на някаква странна птица? Нито гъските, нито хората я признавали за своя. Трябвало да дава всичко от себе си за малката привилегия да не я заколят, макар че непрекъснато заплашвали живота й: и кухненските прислужници, завиждащи за

нейните способности да угоди на княза, и отговорника за птичето месо, а често и самият главен готвач, когато се разбеснеел след неуспешни опити да я достигне по умения. През всичкото това време нещастната гъска нощем се прокрадвала в градината на двореца и там, в морето от треви, панически търсела някаква чудотворна тревичка, която да я избави от неволята. Връщала се смъртно уморена и разочарована в своя кафез, очаквайки, недоспала, всеки нов ден като в кошмар. Следващата нощ трябвало да извърши истински подвиг, за да се докопа до вратата. И най-накрая, някъде в последното продължение на рисуваната приказка, гъската открива спасителната тревичка и я слага под крилото си, точно в момента, когато я хващат и обвиняват, че е вещица. Раздразнени от нейното изключително дарование да готви най-вкусни ястия, които никой не бил в състояние да повтори, ръководени от завист и омраза, най-накрая открили тайната на този успех – сега са спокойни: гъската получила онова, което в дворцовия живот се нарича етикет! Не е важно, че повече няма да имат толкова вкусни ястия на трапезата, много по-важно е сега окончателно да са сигурни, че талантът изобщо не съществува и че до шедьоврите винаги се стига по тъмни и непозволени пътища. Накратко, на малкия готически площад на града от приказката се насрочва тържествено екзекутиране на гъската – събира се много народ, идва и самият княз с цялата си свита. И точно в момента, когато палачът с черна качулка замахва със секирата, за да отсече главата на гъската на ешафода, тя, с едно отчаяно движение, успява да докопа с клюна си онази тревичка – и, о чудо! – в същия миг хвърля от себе си перушината на нещастната птица и се превръща в прекрасен млад златокос принц, когото някой отдавна бил омагьосал. Естествено, отново родилият се принц, се жени за единс-

твената княжеска дъщеря и я отвежда със златна каляска, в която са впрегнати шест великолепни бели жребци. Народът ликува. Край.

И точно на това място започва моята тайна връзка с гъската. Нея, естествено, всички я забравят. Още от следващата седмица започва да излиза нов комикс, а аз продължавам да съм предвиден за клане. Принцът си се измъкна от окупацията, а аз останах в будката, по-изоставен отколкото никога преди. Влюбвам се платонически в гъската, която са забравили на ешафода. В моите неспокойни сънища тя продължава отчаяно да търси онази тревичка около замъка, пълен с тъмни сенки, от които дебне опасност.

Излизаме така от самите себе си, от онези, някогашните, заподозрените, обвинените и унижените, превръщаме се в преуспели личности, изоставяйки довчерашната си перушина. Приближаваме се – надяваме се – към щастливия край на личните приказки, но зад всичко това остават онези, които години наред са ни предлагали убежище: самите ние някога преди... Сиви, кльощави, невзрачни, криейки бедността, съществуваме все още само на редките стари фотографии, снимани в провинциалните фотосалони или в училищните дворове, при завършване на някой клас. Колко само смешни сме били! – чудим се и не вярваме, че това наистина сме ние, в лицето на онази трагична гъска, която сме изоставили на произвола на съдбата, насред площада, на ешафода на палача и пред очите на злобната тълпа. Заминаваме в златни каляски при другите, сменяме приятели, семейства, стаи, апартаменти, къщи, хотели, плажове, страни, езици, навици, питиета, храна, идеи, задължения, образци и идеали; забравяме страданието, което ни е издигнало над посредствеността, бедността, която ни е направила стоици и победители, забравяме себе си, освободени най-сетне от

властта на локалните князове и некадърните готвачи по хотелите в малките градчета – но онази гъска още ни търси, за да уредим сметките си, а ние твърде добре знаем, че ще се чувстваме удобно в нови кожи.”